ពុទ្ធឃោសប្បវត្តិ

លោកអាចារ្យ ឈឹម – ស៊ុម សទ្ធម្មប្បញ្ញា

អាចារ្យបង្រៀននៅសាលាបាឡីជាន់ខ្ពស់ រៀបរៀងតាមសេចក្ដីបង្គាប់អំពីព្រះតេជព្រះគុណ ព្រះធម្មលិខិត ចាងហ្វាងសាលាបាឡីជាន់ខ្ពស់ (មុន) ដោយសេចក្ដីត្រូវការរបស់លោក ព្យែរឌុយប៉ុងត៍ អគ្គលេខាធិការនៃពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ ។

ព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យ ជាព្រះថេរៈ ១ អង្គ ដែលមានព្រះនាមល្បីល្បាញអស្ចារ្យក្នុងពួកអ្នកកាន់ពុទ្ធសាសនាប៉ែកខាងទក្ខិណនិកាយ, មានប្រវត្តិហេតុដែលព្រះគន្ថរចនាចារ្យទាំងឡាយបានរៀបរៀងទុកក្នុងគម្ពីរជាច្រើន គឺគម្ពីរមហាវង្ស, ពុទ្ធឃោសនិទាន, វិសមាលិនី, ញាណោទ័យ, សុត្តជាតកនិទានានិសង្ស និងពុទ្ធឃោសប្បវត្តិកថាជាដើម ។ ទម្រង់សេចក្ដីក្នុងរឿងទាំងនោះ ស្របគ្នារហូតពីដើមដល់ចុងចប់ក៏មាន, ប្លែកគ្នាខ្លះដោយអន្លើៗក៏មាន ។ ឥឡូវនេះ ខ្ញុំបានពិនិត្យមើលរឿងទាំងនោះហើយស្រង់សេចក្ដីមករៀបរៀងជារបៀបមួយដោយឡែក ដូចត

ទៅនេះ ។

ក្នុងកាលដែលព្រះអរហន្តសម្មាសម្ពុទ្ធ ទ្រង់បរិនិព្វានកន្លងទៅបាន ៩៥៦ វស្សា មានព្រះរាជា ១ ព្រះអង្គទ្រង់ព្រះនាមព្រះបាទ «មហានាម» សោយរាជសម្បត្តិក្នុងលង្កាទ្វីប ។ សម័យនោះ មានមាណពម្នាក់ឈ្មោះ ឃោសៈ[១] កើតក្នុងត្រកូលព្រាហ្មណ៍មួយជារាជបុរោហិត នៅនាទីជិតពោធិមណ្ឌល ក្នុងមជ្ឈិមប្រទេស ខាងឯជម្ពូទ្វីប ។

សេចក្តីក្នុងពុទ្ធឃោសនិទានថា ៖ ក្នុងសម័យមុនដែលមាណពនេះពុំទាន់កើត, មានព្រះអរហន្តមួយអង្គ ពុំប្រាកដជាមានព្រះនាមដូចម្តេច ជាជីតុននៃព្រាហ្មណ៍ឈ្មោះកេសី នឹង

---

[១] *សេចក្តីក្នុងគម្ពីរវំសមាលិនីថា : ក្នុងកាលដែលកុមារនេះប្រសូត្រចាកផ្ទៃ, ពួកបរិសទ្យទាំងឡាយរបស់ព្រាហ្មណ៍ មានទាសៈ នឹងកម្មករជាដើម ស្រែកសម្រែកគឹកកងកាន់គ្នាទៅវិញទៅមក, ព្រោះហេតុនោះបានជាជនទាំងឡាយ ឲ្យឈ្មោះកុមារនោះថា "ឃោសៈ" ។ កន្លែងខ្លះទៀតថា : កុមារនោះបានជាឈ្មោះថា "ឃោសៈ" ព្រោះហេតុតែកើតក្នុងស្រុកឈ្មោះ ឃោសគ្រាម ។ កន្លែងខ្លះថា កុមារនេះឈ្មោះ "ធម្មឃោស" ដូច្នេះក៏មាន ។*

ព្រាហ្មណីឈ្មោះ កេសិនី លោកតែងចូលទៅកាន់ត្រកូលព្រាហ្មណ៍នោះ ។ ដោយហេតុតែព្រះអរហន្តអង្គនោះ មានព្រះទ័យឈឺឆ្អាលចំពោះព្រះពុទ្ធសាសនាណាស់ បានជាក្នុងថ្ងៃមួយលោកមានបរិវិតក្កក្នុងព្រះទ័យថា ៖ អើហ្ន៎ ! ព្រះពុទ្ធវចនៈគឺព្រះត្រៃបិដកព្រមទាំងអដ្ឋកថា ដែលព្រះធម្មសង្គាហកត្ថេរទាំងឡាយ បានចារឹកក្នុងស្លឹករឹត មានតែជាភាសាសីហឡៈ នៅឯលង្កាទ្វីបឯណោះ បើដូច្នោះ ធ្វើដូចម្តេចអេះ នឹងបានព្រះពុទ្ធវចនៈទាំងនោះ ផ្សាយមកដល់ជម្ពូទ្វីបនេះ ជាភាសាមគធផង ? កាលដែលលោកកំពុងមានបរិវិតក្កដូច្នេះ ក៏ស្រាប់តែលោកនឹកឃើញថា ៖ មានតែឃោសទេវបុត្ត ដែលនៅឯឋានតុសិតឯណោះ ទើបជាបុគ្គលមានអភិនិហារចាស់ក្លា អាចប្រែព្រះត្រៃបិដកព្រមទាំងអដ្ឋកថា ដែលជាសីហឡភាសាមកជាមគធភាសាបាន ។

លុះលោកនឹកឃើញដូច្នោះហើយ ក៏និមន្តទៅកាន់ឋានតាវត្តិង្ស, ចូលទៅថ្វាយព្រះពរសម្តេចអមរិន្ទ្រាធិរាជ សូមឲ្យព្រះ

អង្គទៅអញ្ជើញឃោសទេវបុត្ត ឲ្យច្យុតមកចាប់បដិសន្ធិក្នុងផ្ទៃនៃនាងកេសិនីជាភរិយា នៃព្រាហ្មណ៍ឈ្មោះកេសី ដែលជាឧបដ្ឋាករបស់លោក ។ ព្រះឥន្ទក៏ទទួលយកអាសាសម្រេចការប្រគេនបានដូចបំណង ហើយបានទាំងទទួលធានាថានឹងជួយឈើឆ្កាល ក្នុងការប្រែព្រះត្រៃបិដកនោះទៀតផង ។

ការដែលឃោសទេវបុត្ត ច្យុតមកកើតក្នុងផ្ទៃនៃនាងកេសិនីប្រសូតបាកផ្ទៃមក បាននាមបញ្ញត្តិថា “ឃោសកុមារ” មានរូបល្អថ្លៃថ្លា មានប្រាជ្ញាមុះមុត អាចរៀនចំណេះបេះចប់ត្រៃវេទ[១]

---

[១] ត្រៃវេទ គឺសេចក្តីដឹង វិជ្ជា, ចំណេះ, មាន៣បែប ឬគម្ពីរដែលសំដែងរបៀបផ្សេងៗខាងសាសនាព្រាហ្មណ៍ មាន៣ប្រភេទ ។ ក្នុងសម័យដើម មានត្រឹមតែ៣យ៉ាង គឺ ១ – ឫគ្វេទ ឬ ឥរុវេទ មានដំណើរសេចក្តីជាពាក្យឆន្ទ សម្រាប់សូត្រសរសើរពួកទេវតា, ២- យជុវេទ ឬ យុជ្ជវេទ មានដំណើរសេចក្តីជាពាក្យរាយរណ្តំ សម្រាប់សូត្របូជា ឬបួងសួង, ៣- សាមវេទមានដំណើរសេចក្តីជាពាក្យឆន្ទ សម្រាប់សូត្រក្នុងពិធីថ្វាយទឹកសោម ។ វេទទាំង៣នេះ សុទ្ធតែប្រើភាសាសំស្រ្កឹត, ហៅថា “វេទត្រ័យ ឬ ត្រ័យវេទ្យា” ដូច្នេះក៏មាន ។ ពួកព្រាហ្មណ៍ប្រកាន់ជឿស៊ប់ថា មហាព្រហ្មប្រសិទ្ធីឲ្យកើតឡើង ។ លុះចំណេរតមក កើតមាន “អថព៌វេទ ឬ អថព្វវេទ” សម្រាប់សូត្រហៅឬបណ្តេញខ្មោចបិសាច១ថែមមកទៀតជាវេទ៤ ។

ក្នុងរវាងអាយុ៧ឆ្នាំ ។

ថ្ងៃមួយឃោសកុមារ បានស្តាប់ព្រះអភិធម្មក្នុងសំណាក់ព្រះអរហន្ត ដែលជាជីតុននោះ ក៏មានសេចក្តីជ្រះថ្លា ដោយការយល់ឃើញថាជាវិជ្ជាមួយមានអត្ថរសដ៏ជ្រៅល្អិតជាងវិជ្ជាត្រៃវេទ ដែលខ្លួនធ្លាប់សិក្សាមក, ទើបសួរព្រះអរហន្តនោះថា វិជ្ជានេះឈ្មោះអ្វី ? ព្រះអរហន្តឆ្លើយថា វិជ្ជានេះឈ្មោះពុទ្ធមន្ត ។ ខ្ញុំព្រះករុណា សូមសិក្សាផងបានឬទេ ? បាន, ប៉ុន្តែត្រូវអ្នកឯងបួសសិន។ ឃោសកុមារក៏ចូលទៅលាមាតាបិតាចេញទៅបួស ដើម្បីរៀនពុទ្ធមន្តនោះ ។ មាតាបិតាអង្វរឃាត់ច្រើនលើក ក៏កុមារនោះនៅតែទទូចលាដោយពាក្យប្តេជ្ញាថា ខ្ញុំបាទទៅបួសគ្រាន់តែរៀនពុទ្ធមន្តចប់ប៉ុណ្ណោះនឹងត្រឡប់មកវិញពុំខាន ។ មាតាបិតាក៏អនុញ្ញាតឲ្យទៅបួសតាមបំណង ។ (សេចក្តីនេះគួរឲ្យអ្នកមានគំនិតរិះគិតដោយយ៉ាង ព្រោះសំដែងឲ្យឃើញថា ឃោសនាកុមារនេះមាននិស្ស័យប្លែកជាងមនុស្សឯទៀត) ។

ចំណែកខាងសេចក្តីក្នុងឃោសប្បវត្តិកថា ថាឃោសកុមារ

នោះក្លៀវក្លាក្នុងសិល្បសាស្ត្រគ្រប់យ៉ាង ចេះចប់ត្រៃវេទ ហើយត្រាច់ទៅកាន់ស្រុកនិគម ជនបទ រាជធានី ក្នុងជម្ពូទ្វីប, តែងចូលទៅធ្វើសាកច្ឆាក្នុងទីដែលមានពួកសមណៈ នឹងព្រាហ្មណ៍ជាអ្នកប្រាជ្ញនៅគ្រប់ដម្បន់ ។ ពួកសមណៈនឹងព្រាហ្មណ៍ដទៃមិនអាចដើម្បីឆ្លើយប្រស្នាដែលឃោសកុមារនោះសួរបានឡើយ។ ឯឃោសកុមារទើបអាចដោះស្រាយប្រស្នា ដែលពួកសមណៈនឹងព្រាហ្មណ៍ដទៃសួរបានឥតមានទើសទាល់ ។ ឃោសកុមារនោះ សង្កត់សង្កិននូវអ្នកសកលជម្ពូទ្វីបដោយចំណេះវិជ្ជាយ៉ាងនេះ ហើយបានទៅដល់វត្តមួយ ។ ក្នុងវត្តនោះមានភិក្ខុជាច្រើនរយរូប ព្រះសង្ឃត្ថេរព្រះនាមរេវត្តដ៏មានអាយុ ជាមហាខីណាស្រព ដល់នូវបដិសម្ភិទា ជាអ្នកញ៉ាំញីនូវបរប្បវាទ ។ វេលារាត្រីយប់នោះ ឃោសមាណព សូត្រនូវបាតញ្ជលីមន្ត[១] ដ៏ច្បាស់លាស់ត្រឹមត្រូវគ្រប់គ្រាន់ ។ ព្រះថេរៈបានឮសម្លេងឃោសមាណពកំពុងស្វាធ្យាយន៍ ក៏ជ្រាបថា “មាណពនេះមានប្រាជ្ញា

[១] ធម៌សម្រាប់សូត្រថ្វាយបង្គំព្រះព្រហ្មជាដើម ។

ច្រើនល្មមអាត្មាអញទូន្មានបាន” ទើបមានថេរដីកាហៅមាណព នោះមកសួរថា ៖ ម្នាលព្រាហ្មណ៍ នរណាស្រែកសម្រែកដូចជា សត្វលា ? ឃោសមាណពសួរតបវិញថា បពិត្របព្វជិតដ៏ចំរើន, លោកស្គាល់សម្រែកសត្វលាឬ ? ចំរើនពរ អាត្មាស្គាល់ ។

សេចក្ដីដោយឡែកថា ឃោសមាណពនោះពិចារណារកមិន ឃើញ នូវហេតុដើមនៃគម្ពីរទាំងឡាយក្នុងត្រៃវេទ ដែលមានឥតិ ហាសៈជាគម្រប់៥នោះសោះ, ទាំងអាចារ្យរបស់មាណពនោះ ក៏ ពិចារណារកមិនឃើញដែរ, ទើបឃោសមាណពនោះសួរព្រះថេ រៈ ចំពោះដើមហេតុនៃគម្ពីរនោះ។ ឯព្រះថេរៈជាអ្នកចេះចប់ត្រៃ វេទតាមប្រក្រតីមកស្រាប់ ថែមទាំងបានបដិសម្ភិទាទៀត បាន ជាលោកឥតធ្ងន់ព្រះទ័យ ក្នុងការដោះស្រាយប្រស្នានោះសោះ, លោកដោះស្រាយប្រស្នាទាំងនោះមួយរំពេច ក្នុងខណៈនោះឯង ហើយមានថេរដីកាចំពោះឃោសមាណពថា ម្នាលព្រាហ្មណ៍ដ៏ចំ រើន, អ្នកឯងសួរអាត្មាច្រើនលើកណាស់ហើយ, ឥឡូវនេះត្រូវ អាត្មាសួរប្រស្នាតែមួយចំពោះអ្នកឯងវិញ ។ ករុណាបព្វជិតដ៏ចំរើ

ន, សូមលោកសួរមកចុះ ។ ព្រះថេរៈសួរប្រស្នាក្នុងចិត្តយមកៈ ដូច្នេះថា “ចិត្តរបស់បុគ្គលឯណាកើតឡើងមិនរលត់, ចិត្តរបស់បុគ្គលនោះនឹងរលត់ នឹងមិនកើតឡើង, ពុំនោះសោតថា ចិត្តរបស់បុគ្គលឯណានឹងរលត់ នឹងមិនកើតឡើង, ចិត្តរបស់បុគ្គលនោះ រមែងកើតឡើងមិនរលត់ តើបុគ្គលនោះជាអ្វី ? មាណពដោះស្រាយពុំរួច ទើបសួរថា បពិត្របព្វជិតដ៏ចំរើន, ហ្នឹងឈ្មោះអ្វី ? ម្នាលព្រាហ្មណ៍, ហ្នឹងឈ្មោះពុទ្ធមន្ត ។ លោកម្ចាស់ អាចឲ្យទានពុទ្ធមន្តនេះដល់ខ្ញុំករុណាបានឬទេ ? អាត្មាអាចឲ្យបានចំពោះតែអ្នកកាន់ភេទបព្វជ្ជា ។ លំដាប់នោះ ឃោសមាណពក៏សូមបព្វជ្ជា ដើម្បីរៀនបន្ត ។ ព្រះថេរៈបានបំបួសឃោសមាណពនោះបានឲ្យឧបសម្បទាហើយបង្រៀនពុទ្ធវចនៈគឺព្រះត្រៃបិដក។ ឃោសភិក្ខុនោះមានឈ្មោះថា “ពុទ្ធឃោសៈ” ដូច្នេះប្រាកដក្នុងលោក[១] ។

---

[១] *សេចក្ដីមួយផ្នែកខាងចុងនេះ មិនជារឿងគួរអ្នកគិតប្រើគំនិតច្រើនទេ ព្រោះជាសេចក្ដីងាយនឹងចូលចិត្តថា ឃោសមាណព ចេះចប់ត្រៃវេទ មិនមែនក្នុងរវាង*

សេចក្ដីក្នុងសុត្តជាតកនិទាននិសង្សនឹងពុទ្ធឃោសនិទានថា ឃោសកុមារបានបព្វជ្ជាជាសាមណេរ ក្នុងសំណាក់ព្រះអរហន្តជាឧបជ្ឈាយ៍ ហើយមានកិត្តិស័ព្ទសេចក្ដីសរសើរថាជាកុលបុត្រមានវត្តប្រតិបត្តិល្អសំខាន់ គឺសាមណេរនេះមានសេចក្ដីព្យាយាមបោសសំអាតទីអារាម, ព្យាយាមដើរបិណ្ឌបាត, ព្យាយាមធ្វើវត្តតូចវត្តធំចំពោះព្រះឧបជ្ឈាយ៍, ព្យាយាមសិក្សាព្រះត្រៃបិដកតពីព្រះឱស្ឋព្រះឧបជ្ឈាយ៍ ជាកុលបុត្រប្រកបដោយប្រាជ្ញាឆ្លៀវឈ្លាសវាងវៃ, សេចក្ដីដែលព្រះឧបជ្ឈាយ៍ពន្យល់សូម្បីតែមួយបទ ក៏អាចយល់រហូតដល់រយដល់ពាន់បទ, រៀនចាំស្ទាត់ដរាបដល់ចប់ព្រះត្រៃបិដកទាំង៨ហ្មឺន ៤ ពាន់ ធម្មក្ខន្ធឥតភាន់ច្រឡំឡើយ ។ កាលដែលលោកចំរើនវ័យដល់ព្រះជន្ម២០ ឆ្នាំ លោកបានឧបសម្បទាជាភិក្ខុបាននាមថា “ពុទ្ធឃោសៈ” ជាអ្នកល្បីល្បាញខាងឯការសំដែងធម៌ពីរោះក្បោះក្បាយ ប៉ិនប្រសប់ដោះ

អាយុ៧ឆ្នាំទេ, ទាំងវេលាដែលបានបព្វជ្ជា នឹងឧបសម្បទាក៏គេអាចយល់បានថាក្នុងកំណត់អាយុ២០ឆ្នាំឡើងលើ ។

ស្រាយអាថិប្រស្នាវិសេសជាងអ្នកប្រាជ្ញទាំងពួង ។ កាលបើសេចក្ដីសរសើរកើតឡើងដល់លោកកាន់តែចំរើនច្រើនឡើង ក៏លោកគិតក្នុងព្រះទ័យថា "ព្រះឧបជ្ឈាយ៍របស់អញ ប្រហែលអស់បំណោះប៉ុណ្ណឹងហើយដឹង" គ្រាន់តែគិតប៉ុណ្ណោះ ក៏ព្រះឧបជ្ឈាយ៍ជ្រាប ហើយហាមមិនឲ្យព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យធ្វើវត្តប្រតិបត្តិតទៅទៀតដោយសេចក្ដីចោទប្រកាន់ថា ព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យមើលងាយឧបជ្ឈាយ៍ ។ ព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យអង្វរករសូមទោស ទើបព្រះឧបជ្ឈាយ៍ដាក់ទណ្ឌកម្មថា "លុះតែអ្នកឯងទៅប្រែព្រះត្រៃបិដក ព្រមទាំងអដ្ឋកថាឯលង្កាទ្វីបដែលជាសីហឡភាសា មកជាមគធភាសាឲ្យចប់សព្វគ្រប់ ហើយនាំត្រឡប់មកជម្ពូទ្វីបវិញទើបរួចទោសនេះ" ។ កិច្ចទណ្ឌកម្មប៉ុណ្ណោះក៏មិនជាការធ្ងន់ដល់ព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យសោះ ហាក់ដូចជាគេរុញត្រីធំ ទម្លាក់ទឹកសមុទ្រ ។ ព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យព្រមទទួលទណ្ឌកម្មដោយសោមនស្ស ហើយប្រុងប្រៀបនឹងទៅលង្កាទ្វីប។ ប៉ុន្តែមុននឹងចេញដំណើរទៅនោះលោកលាព្រះឧបជ្ឈាយ៍ ទៅទូ

ឆ្នានមាតាបិតាឲ្យរក្សាសីល ឲ្យចំរើនកម្មដ្ឋានបានសម្រេចសោតាបត្តិផល ហើយលាមាតាបិតាទៅគាល់ព្រះឧបជ្ឈាយ៍វិញ ដើម្បីនឹងចេញដំណើរទៅលង្កាទ្វីប ។

សេចក្តីក្នុងពុទ្ធឃោសប្បវត្តិកថាថា ៖ ព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យបានឧបសម្បទារួចហើយ នៅក្នុងវត្តនោះ បានធ្វើគម្ពីរមួយឈ្មោះ "ញាណោទយ" រួចស្រេចហើយ កំពុងប្រារព្ធដើម្បីធ្វើគម្ពីរអដ្ឋសាលិនី អដ្ឋកថាអភិធម្មសង្គណី នឹងអដ្ឋកថាបរិត្ត[១] ក៏ស្រាប់តែព្រះមហាថេរមានថេរដីកាថា ម្នាលពុទ្ធឃោសៈ ក្នុងជម្ពូទ្វីបនេះ មានព្រះត្រៃបិដកមិនទាន់គ្រប់គ្រាន់ ក្នុងសីហឡទ្វីប (លង្កាទ្វីប) ទើបមានគ្រប់គ្រាន់ ព្រមទាំងអដ្ឋកថាជាភាសាសីហ

---

[១] ពាក្យត្រង់នេះហុចសេចក្តីឲ្យយល់ថា "ព្រះបរិត្តឬភាណវារៈប្រាកដជាព្រះគន្ថរចនាចារ្យ បានរៀបរៀងមុនព.ស.៩៥៦" ។ បំណងរបស់ព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យចំពោះកិច្ចនេះ ប្រហែលជាមិនសម្រេចបានជាត្រឡប់ឃើញឯឈ្មោះព្រះថេរៈ អនោមទស្សជាអ្នករៀបរៀងអដ្ឋកថាភាណវារៈវិញ ។ ព្រះអនោមទស្សីនេះមានព្រះនាមប្រាកដក្នុងសៀវភៅ"រឿងប្រតិស្ឋានព្រះសង្ឃស្យាមវង្សក្នុងលង្កាទ្វីប" របស់ក្រុមព្រះតាំរុងរាជានុភាព ថាជាព្រះអដ្ឋកថាចារ្យ១រូបនៅលង្កាទ្វីប ក្នុងចំណោមព្រះអដ្ឋកថាចារ្យ២៧រូប ។

ឡុះ ដែលព្រះថេរទាំងឡាយ មានព្រះសារីបុត្ត[៣] ជាដើមបាន លើកឡើងកាន់ការសង្គាយនាហើយ, ហេតុដូច្នេះ ត្រូវអ្នកឯង ទៅឯសីហឡទ្វីប ប្រែអដ្ឋកថាទាំងអស់នោះមកជាមគធភាសា, អដ្ឋកថានោះ នឹងនាំមកនូវប្រយោជន៍ដល់សត្វលោកទាំងពួង ។ កាលបើព្រះមហាថេរដីកាយ៉ាងនេះ, ព្រះពុទ្ធឃោសៈដ៏មានអាយុ ក៏មានបីតិសោមនស្សស្រស់ស្រាយរីករាយ ថ្វាយបង្គំលាព្រះឧបជ្ឈាយ៍នឹងភិក្ខុសង្ឃនិមន្តតម្រង់ទៅកាន់កំពង់ ឡើងគង់លើសំពៅ ទៅដល់ពាក់កណ្ដាលមហាសមុទ្រ បានឃើញព្រះថេរៈឈ្មោះ "ពុទ្ធទត្ត" ដែលកំពុងនិមន្តមកតាមនាវា ត្រឡប់មកជួបគ្នា បរបារាក់ទាក់សព្វកិច្ចការ ហើយលោកនិមន្តហួសពីទីនោះ ទៅដល់កំពង់នៃកោះលង្កា ។

[២] មិនមែនព្រះសារីបុត្តជាធម្មសេនាបតីទេ, គឺព្រះសារីបុត្តនៅលង្កាទ្វីប ដែលជាក្រុមព្រះសង្គីតិកាចារ្យ ធ្វើបោត្ថការុឡ្ហ សង្គាយនាក្នុង ព.ស. ២៣៣ ។ តក្រោយពីព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យ (ព.ស. ៩៥៦) មក មានព្រះអដ្ឋកថាចារ្យព្រះនាម សារីបុត្ត ១ រូបទៀត ។ ព្រះថេរនេះមានសេចក្ដីសរសើរក្នុងសៀវភៅ "ស្យាមូបសម្បទវគ្គ" ថាមានប្រាជ្ញាណាស់ បើបានស្ដាប់ខសេចក្ដីឯណាតែម្ដងអាចចាំបានដល់ ១០០០ គាថា ។

សេចក្តីក្នុងពុទ្ធឃោសនិទាន នឹងសុត្តជាតក ដំណាលអំពីការបរបាសំណេះសំណាល របស់ព្រះពុទ្ធទត្តនឹងព្រះពុទ្ធឃោសៈ ជា កាលដែលព្រះពុទ្ធឃោសៈបុះសំពៅទៅនោះ មានព្រះឥន្ទជាតែក្មេងកាន់ចង្កូតសំពៅ, វេលាដែលជួបនឹងសំពៅព្រះពុទ្ធទត្ត ក៏ព្រះឥន្ទកាច់ចង្កូតឲ្យសំពៅអែបជិតគ្នា, ទើបព្រះពុទ្ធទត្តសួរព្រះពុទ្ធឃោសៈជ្រាបជាក់ជា ទៅប្រែគម្ពីរឯកោះលង្កា ក៏លាន់ព្រះឱស្ឋជា អាវុសោ ! បំណងរបស់អ្នកនេះ ក្រែងមិនសម្រេចទេដឹង? លាក់កំបាំងថ្វី ! ខ្ញុំនេះឯងហើយដែលមានបំណងដូច្នោះ, ខ្ញុំចេញពីជម្ពូទ្វីបទៅលង្កាទ្វីបតាំងពីក្មេង ដរាបដល់ឥឡូវនេះខ្ញុំមានអាយុ១០០ ឆ្នាំ, ខ្ញុំប្រែបានតែ១គម្ពីរ, គម្ពីរនោះ ខ្ញុំសន្មតឈ្មោះថា “ជិនាលង្ការ” កាលបើមិនសម្រេចដូចប្រាថ្នា ក៏ខ្ញុំត្រឡប់មកវិញដោយផុតសង្ឃឹម, អាវុសោ, អ្នកទៅឥតអំពើទេដឹងឬ ? ព្រះពុទ្ធឃោសៈថាម្តេចក៏ព្រះថេរៈថាដូច្នោះ ? ម្នាលអាវុសោ, ព្រោះគម្ពីរភាសាសីហឡៈនោះល្អិតល្អន់ណាស់ ! មានអត្ថរសជ្រៅទូលាយណាស់ ! មិនងាយនឹងពិចារណាឲ្យធ្លុះធ្លាយ

បានទេ ។ ព្រះករុណា, សេចក្ដីនេះ ក៏គួរជឿដែរហើយ, ប៉ុន្តែសូមទានអភ័យទោសចុះ ហាក់ដូចជាខ្ញុំព្រះករុណាក៏ជាមនុស្សបចេសមុខរឹង, ក្នុងរឿងនេះខ្ញុំព្រះករុណា យល់ឃើញសេចក្ដីឧបមាថា ៖ មានបុរសម្នាក់ចង់បានប្រពន្ធ, កាលបើបានឮគេថាមានកូនក្រមុំរបស់ត្រកូលមួយមានរូបល្អ ជាស្រីគ្រប់លក្ខណ៍, បុរសនោះបានទៅឃើញជាក់ ហើយមានចិត្តប្រតិព័ទ្ធ អត់ពុំបានក៏ចូលទៅដណ្ដឹងខំផ្គាប់ផ្គុនយ៉ាងណា ក៏មាតាបិតាពុំព្រមឲ្យកូនក្រមុំនោះដល់បុរសនោះសោះ, ដល់ថ្ងៃក្រោយទៀត មានបុរសដទៃ បម្រុងទៅស្ដីដណ្ដឹងនាងក្រមុំនោះដែរ, ស្រាប់តែបុរសមុននោះមកឃាត់ថា កុំទៅ ! គេមិនឲ្យទេ ! ។ ខ្ញុំព្រះករុណាយល់ថា បុរសមុននោះ ពុំគួរឃាត់បុរសឯទៀតទេ, បាបតែខ្លួនជាមនុស្សឥតភ័ព្វ, ម្ដេចក៏ចង់ឲ្យគេឥតភ័ព្វដូចខ្លួនដែរ ? ។

ព្រះពុទ្ធទត្តស្ដាប់សេចក្ដីឧបមានេះបាន ក៏បញ្ជាក់ថែមទៀតថា "អាវុសោ, អ្នកឯងមិនជឿជាគម្ពីរសីហឡៈ មានសេចក្ដីល្អិតល្អន់ណាស់ទេតើ ! បើដូច្នេះ អ្នកឯងមើលត្រឹមតែគម្ពីរជិនាលង្កា

វដែលខ្ញុំប្រែមកនេះចុះ ក៏អាចដឹងបានជាការនេះក្រមែន,” ហើយលោកយកគម្ពីរជិនាលង្ការនោះ មកឲ្យព្រះពុទ្ធឃោសះពិនិត្យមើល ។ ព្រះពុទ្ធឃោសះពិនិត្យមើលយល់សេចក្តីច្បាស់លាស់ ហើយឃើញសេចក្តីខ្លះដែលទាស់ក៏ជួយពន្យល់ដល់ព្រះពុទ្ធទត្តថែមទៀត ។ ព្រះពុទ្ធទត្តមានអំណរយ៉ាងខ្លាំង ទើបឲ្យស័ព្ទសាធុការថា “អាវុសោ, អ្នកឯងជាអ្នកប្រាជ្ញពិតប្រាកដមែនល្មមទៅប្រែគម្ពីរឯលង្កាទ្វីបបានមែន” ហើយលោកប្រគេនផ្លែសម៉នឹងដែកចារ ព្រមទាំងថ្មសំលៀង ដល់ព្រះពុទ្ធឃោសះថា ៖ វត្ថុទាំងនេះ ព្រះឥន្ទបានប្រគេនដល់ខ្ញុំ តាំងពីកាលដែលខ្ញុំចេញដំណើរទៅប្រែគម្ពីរឯកោះលង្កា ជាវត្ថុមានអានុភាពវិសេសណាស់, ផ្លែសម៉នេះ បើឆាន់ត្រឹមតែមួយប៉ុណ្ណោះ អាចនឹងបំបាត់រោគគ្រប់យ៉ាងបាន, ដែកចារនេះបើសំលៀងនឹងថ្មនេះតែម្តង អាចចារគម្ពីរព្រះត្រៃបិដកបាន១ចប់, ឥឡូវនេះ ខ្ញុំប្រគេនទៅលោកទៀត, ប៉ុន្តែសូមលោកយកគម្ពីរជិនាលង្ការរបស់ខ្ញុំទៅកែតម្រូវឲ្យខ្ញុំផង ។ ព្រះពុទ្ធឃោសះ ទទួលកែប្រគេនភ្លាមមួយ

រំពេច ហើយស្រេចបានការជាគម្ពីរត្រឹមត្រូវល្អ ជាងសេចក្ដីដែលព្រះពុទ្ធទត្តធ្វើអស់កាលជាអង្វែងមកហើយ ។ ព្រះពុទ្ធទត្តមានសេចក្ដីកោតស្ញប់ស្ញែង ឲ្យស័ព្ទសាធុការសរសើរសព្វគ្រប់ប្រការ ហើយបែកបាកគ្នាទៅតាមប្រាថ្នារៀងខ្លួនទៅ ។ ព្រះពុទ្ធឃោសៈបានទៅដល់កំពង់នៃកោះលង្កា ក្នុងរជ្ជសម័យនៃព្រះបាទមហានាមព្រះចៅលង្កាទ្វីប ។

សេចក្ដីដំណាលសរសើរប្រាជ្ញាវាងវៃ នឹងការអង់អាចរបស់ព្រះពុទ្ធឃោសៈ១លើកទៀតថា៖ គ្រាដែលលោកទៅចតសំពៅនៅកំពង់លង្កាទ្វីប, មានទាសីរបស់សេដ្ឋីម្នាក់ចុះទៅដងទឹក, កំពុងកណ្ដៀតក្អមពេញដោយទឹក ឡើងមកមិនទាន់ផុតពីមាត់ច្រាំង ជួនជាមានទាសីរបស់សេដ្ឋីដទៃម្នាក់ទៀតជាស្រីកាចមានកិរិយាបោកបោះ កាន់ក្អមគ្រវីគ្រវាត់ចុះទៅដងទឹកដែរ, ក្អមទាសីដែលកំពុងចុះទៅ ប៉ះទង្គិចនឹងក្អមទាសី ដែលកំពុងឡើងមកបែកខ្ទាយអន្តរាយទាំងពីរ, ទាសីក្អមស្រាលក៏ដេរដៀលត្មះដល់ពូជអំបូរឪពុកម្ដាយ នឹងចៅហ្វាយរបស់ទាសីក្អមធ្ងន់ដែល

កំពុងឡើងមក, នាងនោះដេរតបវិញ ក៏ក្លាយទៅជាជម្លោះយ៉ាងធំ វាយដំទាត់ធាក់គ្នាអស់ចិត្ត ទើបត្រឡប់ទៅផ្ទះវិញតែរៀងខ្លួន។

ចំណែកខាងព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យ តាំងពីកាលដែលឃើញទាសីកំណាចកំពុងដើរមក ក៏ចាប់ភ្លឹកនឹកឃើញមុនថា "កិរិយាស្រីនេះ នឹងបណ្ដាលឲ្យកើតជាជម្លោះឥឡូវនេះពុំខាន, បើស្រីទាំងនេះឈ្លោះគ្នាមែន, ប្រាកដជាអាងដល់អាត្មាអញជាសាក្សី, បើអាត្មាអញឆ្លើយថាមិនដឹង នឹងជាមុសាវាទ, បើឆ្លើយតាមដឹងមិនសមក្រិត្យវិន័យផ្សិតខ្លួនជាសង្ឃ មិនគួរធ្វើសាក្សីឲ្យគេហស្ថទាស់គ្នាឡើយ, ណ្ហើយចុះបើដូច្នេះ គួរអាត្មាអញកត់សំដីដែលវាឈ្លោះគ្នានោះទុកឲ្យហើយ" ទើបលោកលូកយកស្លឹករឹតនឹងដែកចារ បានមកដល់ព្រះហស្ដកាលណា ក៏ស្រីទាំង២នាក់នោះឈ្លោះគ្នាភ្លាមក្នុងកាលនោះមែន ។ ឯសំដីអ្នកសីហឡៈញាប់ស្រាប់ជាប្រក្រតី ជាងសំដីអ្នកប្រទេសឯទៀត ដល់មានជម្លោះគ្នាទៀតក៏រឹតតែញាប់ដោយក្រៃលែង ដូចជាស្លាបកង្ហារដែលកំពុងវិលខ្លាំង ។ សំដីដែលស្រីទាំងពីរនាក់ឈ្លោះគ្នានោះ រាប់

បានចំនួន២ពាន់ម៉ាត់ម្នាក់ៗ ឥតទាក់ឥតរអាក់រអួលសោះ, ដល់ម្ល៉ោះ ក៏គង់តែព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យកត់ត្រាទាន់ឥតភាន់ច្រឡំ[1] ។

ឯទាសីក្អមស្រាល ជាស្រីកំណាច បានត្រឡប់ទៅដល់ផ្ទះ ហើយ ក៏ចូលទៅលំអុកឲ្យសេដ្ឋីជាចៅហ្វាយរបស់ខ្លួន ក្លែងសំដីនិយាយបង្កាច់ថា “ខ្ញុំកំពុងដើរជាសុខស្រាប់តែមេទាសីឈ្មោះនោះ របស់សេដ្ឋីឯណោះ ស្ទុះមកប៉ះទង្គិចឲ្យបែកក្អមខ្ញុំ ហើយវាជេរជៀលពូជប្រជូចសន្តានចំពោះមកលោកជាចៅហ្វាយឯណោះ

[1] សេចក្តីត្រង់នេះ បើពិតជាដូច្នេះមែន ក៏គួរឲ្យកោតដោយយ៉ាង ។ រឿងនេះ បើគិតតាមផ្លូវធម៌ គេអាចយល់ថាសេចក្តីប៉ិនប្រសប់បែបនេះ កើតដោយអំណាចបុណ្យនឹងដោយអំណាចនៃការរៀន ។ បើគិតតាមផ្លូវលោក គេអាចយល់ថា សេចក្តីប៉ិនប្រសប់បែបនេះ កើតដោយអំណាចនៃការរៀន, គឺព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យនេះ ជាមនុស្សម្នាក់ដែលបារាំងសែសហៅថា Stenographe ចេះវិជ្ជាម្យ៉ាងដែលហៅថា “Stenographie” សញ្ញាលេខនវិជ្ជា” គឺវិជ្ជាខាងការសរសេរឲ្យរហ័សស្មើនឹងសំដីនិយាយ ដោយប្រើគ្រឿងសំគាល់ ។ ប៉ុន្តែបើព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យកត់ពាក្យមនុស្សឈ្លោះគ្នានោះពេញសេចក្តីទាំងអស់ នោះមិនមែនប្រើ Stenographie នោះទេ, ប្រាកដជាមានវិជ្ជាម្យ៉ាងដែលលទ្ធិសាសនាហៅថា “កម្មវិបាកជាវិជ្ជា” ចំណេះឬសេចក្តីអង់អាចដែលជាផលរបស់បុញ្ញកម្ម ។

ផងទៀត, មេទាសីនោះមិនគួរបើហានមើលងាយដល់ម្លោះសោះនេះព្រោះតែវាអាងដល់ចៅហ្វាយវាជាប្រាកដ” ។

សេដ្ឋីនោះឮដូច្នោះហើយ ក៏ខឹងក្រញើតឡើងថា “មែនហើយហាង ! បើដូច្នោះ អញនឹងប្ដឹងឲ្យវិនាសខ្លួនវាព្រមទាំងម្ចាស់វាផង” ហើយសេដ្ឋីនោះទៅក្រាបបង្គំទូលព្រះរាជាចោទប្រកាន់ទាសីក្អមធូន់ជាប់ដល់សេដ្ឋីជាចៅហ្វាយផង ។ ព្រះរាជាត្រាស់ឲ្យប្រជុំគូវិវាទទាំងសងខាង សួរបញ្ជាក់សព្វគ្រប់សេចក្ដីក៏វិនិច្ឆ័យសេចក្ដីដោយយុត្តិធម៌ពុំទាន់បាន ព្រោះគូវិវាទនៅតែមានពាក្យដោះសារទៀរូប ៖ ព្រះរាជាត្រាស់សួររកសាក្សី ក៏ទាសីទាំងពីរនាក់ឆ្លើយអាងថា “កាលដែលខ្ញុំម្ចាស់ប្រកែកគ្នាមានតែព្រះសង្ឃ១អង្គគង់នៅលើសំពៅ បានឃើញបានឮផង”។ ទើបព្រះរាជាត្រាស់បង្គាប់ឲ្យអាមាត្យម្នាក់ ទៅនិមន្តព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យមក ដោយទ្រង់ពុំទាន់ជ្រាបថាព្រះសង្ឃអង្គណាសោះ ។ កាលរាជអាមាត្យបានទៅដល់សំពៅ ក្រាបបង្គំទូលតាមព្រះរាជបញ្ជា, ព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យជំរាបសេចក្ដីតាមគំនិតរបស់ខ្លួន

ហើយ ឲ្យកំណត់ដែលកត់ពាក្យស្រីឈ្មោះគ្នានោះ ទៅថ្វាយព្រះរាជាជាជំនួសខ្លួន ។ ព្រះមហាក្សត្រទ្រង់ទស្សនាកំណត់នោះហើយ ជ្រាបក្នុងព្រះរាជហឫទ័យថា នេះពិតជាស្នាព្រះហស្តរបស់ព្រះសង្ឃជាអ្នកប្រាជ្ញ, ទើបទ្រង់វិនិច្ឆ័យសេចក្ដីថា "មេទាសីក្អមស្រាល ជាស្រីអន្ធពាល នាំបណ្ដាលហេតុឲ្យកើតកោលាហលដល់អ្នកធំ ហើយមើលងាយដល់អ្នកមានបណ្ដាស័ក្ដផង, ហាងឯងត្រូវបាញ់ ! បើតាមកំហុសនេះ ហាងឯងត្រូវបង់ពិន័យតាមព្រះច្បាប់, ប៉ុន្តែដោយរឿងនេះជាប់ទាក់ទងដល់ព្រះសង្ឃផង ហាងឯងត្រូវសងត្រឹមតែក្អមគេ មួយគុណជាបីប៉ុណ្ណោះបុះ" ។

ទាសីក្អមស្រាលនោះ ក៏ទូលទាស់ព្រះរាជឱង្ការថា "ម្ដេចក៏ព្រះអង្គជឿតាមកំណត់របស់លោកសង្ឃគម្រក់នោះ ? លោកសង្ឃនោះ មិនមែនជាអ្នកកាន់កិត្យវិន័យទេ ! ប្រាកដជាអ្នកជំនួញ បុះសំពៅមកជួញ, ខ្ញុំម្ចាស់ឃើញលោកអង្គុយសំកុកជ្រប់មើលតែផ្លូវអ្នកទិញទំនិញ, សូមព្រះអង្គបដិសេធពាក្យនោះចេញកុំយកជាប្រមាណឡើយ ។ ព្រះរាជាត្រាស់ថា ឃីអើ ! មេទាសី

នេះមាត់រឹង, ហ៊ានមើលងាយដល់ព្រះសង្ឃទៀត, បើដូច្នេះ ត្រូវហែងឯងទៅសូមទោសចំពោះព្រះភក្ត្រលោកទៀត ! ទើបរួចទោសនេះបាន ។

ចំណែកខាងព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យ មានប្រាថ្នានឹងទៅថ្វាយបង្គំព្រះមហាថេរ ដែលជាអធិបតីលើសង្ឃក្នុងលង្កាទ្វីប, ទើបឡើងពីសំពៅសំដៅទៅវត្តមហាវិហារក្នុងអនុរាធបុរី ។ សម័យនោះ ព្រះសង្ឃបាលត្ថេរ នាទីជាសម្តេចព្រះមហាសង្ឃរាជកំពុងបង្រៀនធម៌វិន័យដល់ព្រះសង្ឃជាច្រើនរូប, ព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យឃើញកិច្ចនោះ ទើបគិតថា “បើអាត្មាអញចូលទៅ, សមជានឹងអាក់ការបង្រៀន” ហើយលោកទៅអែបនៅទី១ដ៏សមគួរ មិនឲ្យព្រះសង្ឃបាលត្ថេរឃើញឡើយ។ឯព្រះសង្ឃបាលត្ថេរកាលដែលព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យចូលទៅដល់ ក៏ស្រាប់តែភ្លេចបាត់សេចក្តីនឹងនឹករកពាក្យអ្វីពន្យល់សិស្សតទៅទៀតពុំឃើញ, មានសេចក្តីអៀនអន់ក្នុងព្រះទ័យណាស់ ក៏ចូលទៅសម្ងំក្នុងបន្ទប់ផ្ទប់ព្រះភក្ត្រ ហាក់ដូចជាផ្ទុះបេះដូងថ្លើមប្រមាត់បាត់ពីក្នុង

អង្គ ។

សេចក្ដីត្រង់នេះ មានពាក្យអ្នកប្រាជ្ញឆ្ងៀតបោទសួរគ្នាថា ៖ ចុះហេតុដូចម្ដេច បានជាគ្រាន់តែព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យចូលមកដល់ ក៏ព្រះសង្ឃបាលត្ថេរភ្លេចបាត់ស្មារតីស្ងួនស្ងឹងដូច្នោះ ? អាចារ្យដែលបានបុព្វេនិវាសវិជ្ជាឆ្លើយថា ដោយអំណាចកម្មពីព្រេង ។ កម្មពីព្រេងដូចម្ដេច ? កម្មពីព្រេង គឺអំពើផ្គាំផ្គងដែលព្រះសង្ឃបាលត្ថេរនោះធ្វើពីជាតិមុនមក, ព្រោះកាលពីដើមព្រះសង្ឃបាលត្ថេរនេះ កើតជាអ្នកគង្វាលគោ ឈ្មោះគោបាលមាណព តែងកៀងគោទៅឃ្វាលជិតវត្ត ។ កាលនោះ ព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យកើតជាភិក្ខុ១រូបកំពុងស្វាធ្យាយទន្ទេញធម៌ ក៏ភ្ញាក់ភាន់ច្រឡំធម៌ដែលកំពុងទន្ទេញនោះបាត់ពីមាត់ ដោយហេតុតែឮសន្ធឹកគោ នឹងសូរសព្ទនៃគោបាលមាណពនោះ, បានជាមកដល់ឥឡូវនេះព្រះសង្ឃបាលត្ថេរនោះភ្លេចធម៌ពីមាត់វិញ នឹងពន្យល់សិស្សតទៅទៀតពុំកើតដោយត្រឹមតែដំណើរចូលមកនៃព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យប៉ុណ្ណោះ ។

ចំណែកខាងព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យ បានឃើញកិរិយានោះហើយ ក៏ជ្រាបថា “ព្រះសង្ឃបាលត្ថេរនេះភ្លេចគណ្ឋី” ទើបលោកសរសេរសេចក្ដីក្នុងគណ្ឋិត្រង់កន្លែង ដែលព្រះសង្ឃបាលត្ថេរភ្លេចនោះ ទុកនៅកន្លែងបង្រៀនហើយចៀសចេញទៅ ។

ព្រះសង្ឃបាលត្ថេរ ចេញពីក្នុងបន្ទប់មកវិញ បានឃើញសេចក្ដីនោះក៏ភ្លឺច្បាស់ឡើងមួយរំពេច ហើយសួរសិស្សថា ទេវតាឬមនុស្សណា មកសរសេរអក្សរទុកនៅទីនេះ ល្អល្អះច្បាស់សេចក្ដីដល់ម្ល៉េះ ? សិស្សទូលតបថា ខ្ញុំព្រះករុណាបានឃើញលោកសង្ឃ១អង្គប្លែក មានរូបល្អចំឡែកមកឈររេរាជិតទីនេះ, ប្រហែលជាលោកសង្ឃនោះទេដឹងដែលសរសេរអក្សរនេះ។ ព្រះសង្ឃបាលត្ថេរស៊ើបសួរសព្វគ្រប់ជ្រាបថា លោកសង្ឃនោះគឺព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យ ដែលគង់នៅឯសំពៅឮដ៏កំពង់, ក៏ប្រើភិក្ខុសង្ឃជាសិស្សរបស់ខ្លួនឲ្យតាមទៅនិមន្តមក ។ ព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យបានមកដល់ ថ្វាយបង្គំព្រះសង្ឃបាលត្ថេរដោយគោរព, កាលបើព្រះសង្ឃបាលត្ថេរសួរ, ក៏ក្រាបទូលសព្វគ្រប់ថា ពីវេលាមុនខ្ញុំ

ព្រះករុណាបានមកដល់ទីនេះ, បានដឹងជាព្រះមហាថេរមាន សេចក្តីភាន់ច្រឡំ ក៏ខ្ញុំព្រះករុណាគិតនឹងទូលឲ្យជ្រាបក្នុងទី ចំពោះព្រះភក្ត្រភ្លាមៗ ប៉ុន្តែហាក់ដូចជាអួតអាងចំណេះវិជ្ជាខ្លាំង ពេក, បើមិនពិតទូលសោះហាក់ដូចជាមើលបំណាំដល់ព្រះពុទ្ធ សាសនា, ហេតុដូច្នេះ បានជាខ្ញុំព្រះករុណាសរសេរដើម្បីកែ សេចក្តីភ្លាត់ភ្លាំង, សូមទានព្រះមហាថេរអភ័យទោសឲ្យទាន ។ ព្រះសង្ឃបាលត្រេរទទួលអំណរថា ម្នាលអាវុសោ ! លោកជាអ្នក ប្រាជ្ញ ខ្ញុំមានសេចក្តីត្រេកអរក្រៃពេកចំពោះកិច្ចដែលលោកបាន ជួយបំពេញ ហើយខ្ញុំមានសេចក្តីស្រឡាញ់ពេញចិត្តចំពោះ លោក ដែលមានសេចក្តីចេះដឹងច្រើន, ហេតុដូច្នេះ ខ្ញុំសូម អារាធនានិមន្តលោកឲ្យនៅក្នុងវត្តរបស់ខ្ញុំ ដើម្បីជួយបង្រៀនព្រះ ត្រៃបិដកដល់ភិក្ខុសង្ឃ, សូមលោកទទួលព្រមដោយសេចក្តី អនុគ្រោះដល់ព្រះពុទ្ធសាសនា ។ ព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យប្រកែកថា សូមទានមេត្តាប្រោស, ខ្ញុំព្រះករុណាមកកាន់ទីនេះ ដោយព្រះ ឧបជ្ឈាយ៍ចាត់ប្រើឲ្យមកប្រែព្រះត្រៃបិដក ព្រមទាំងអដ្ឋកថា

ភាសាសីហឡៈ ជាភាសាមគធៈ រួចស្រេច ហើយក៏ត្រឡប់ទៅវិញភ្លាម, បើខ្ញុំព្រះករុណានៅជួយបង្រៀនព្រះត្រៃបិដកក្នុងទីនេះ, ឃើញជាខុសទាស់នឹងអាជ្ញាព្រះឧបជ្ឈាយ៍ខ្លាំងណាស់ ។

ព្រះសង្ឃបាលត្ថេរឮដូច្នោះហើយ ក៏រឹតតែមានសេចក្ដីពេញព្រះទ័យខ្លាំងឡើងដោយយល់ឃើញថា លោកនេះប្រហែលជាចេះដឹងជ្រៅជ្រះណាស់ បានជាព្រះឧបជ្ឈាយ៍ហ៊ានប្រើឲ្យមកប្រែគម្ពីរសីហឡភាសាជាមគធភាសា, ប៉ុន្តែព្រះសង្ឃបាលត្ថេរពុំទាន់ជឿស៊ប់ថាប្រាកដជាប្រែបាន ឬពុំបាននៅឡើយ, ទើបលោកដំណាលប្រាប់ថា ម្នាលអាវុសោ ! ការដែលអ្នកមានបំណងនឹងធ្វើនេះក្រណាស់ ! ដែលមានបំណងដូច្នេះ មិនត្រឹមតែអ្នកម្នាក់ឯងប៉ុណ្ណោះទេ, ពីមុនមកមានព្រះថេរៈ១អង្គឈ្មោះពុទ្ធទត្ត បានមកប្រែគម្ពីរសីហឡភាសាជាមគធភាសាដែរ, លោកធ្វើអស់វេលាជាច្រើនឆ្នាំ បានត្រឹមតែមួយគម្ពីរហើយទើបនឹងត្រឡប់ទៅវិញក្នុងវេលាមុននេះថ្មីៗ ។ ព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យថា ព្រះករុណា, ពិតដូច្នោះមែនហើយ, ទាំងព្រះពុទ្ធទត្តសោត ក៏ខ្ញុំព្រះ

ករុណាបានជួបដែរ, ខ្ញុំព្រះករុណាបានទាំងជួយកែសេចក្ដីនៃគម្ពីរជិនាលង្កា ដែលព្រះពុទ្ធទត្តធ្វើមិនទាន់ត្រឹមត្រូវនោះទៀតផង ។

ព្រះសង្ឃបាលត្ថេរឮហើយ ត្រេកអរត្រេកត្រអាលក្នុងព្រះទ័យនឹកថា លោកនេះប៉ុនប្រុសប៉ុនគ្រាន់បើ ប្រហែលជាចេះដឹងច្រើនមែន បើដូច្នេះអាត្មាអញសួរប្រស្នាដ៏ល្អិតល្អន់ មានអត្ថរសជ្រៅទូលាយ ចំពោះលោកនេះមើលអេះ, ហើយលោកលើកប្រស្នា ដែលទេវតាសួរព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធ មកសួរព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យតាមពាក្យទេវតាថា

អន្តោ ជដា ពហិ ជដា ជដាយ ជដិតា បជា
តំ តំ គោតម បុច្ឆាមិ កោ ឥមំ វិជដយេ ជដំ ?

សេចក្ដីថា ៖ បណ្ដាញគឺតណ្ហាខាងក្នុងក៏មាន, បណ្ដាញគឺតណ្ហាខាងក្រៅក៏មាន, ពពួកសត្វសុទ្ធតែត្រូវបណ្ដាញគឺតណ្ហារួបរឹត (ឥតសល់រូបណា), បពិត្រព្រះគោតម ព្រោះហេតុនោះខ្ញុំសូមសួរព្រះអង្គចំពោះរឿងនោះថា នរណាទើបកាប់ឆ្កាន្ទ

បណ្តាញ គឺតណ្ហានេះបាន ?

ព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យ តបតាមព្រះពុទ្ធដីកាដែលព្រះសាស្តាឆ្លើយតបទេវតាថា ៖

សីលេ បតិដ្ឋាយ នរោ សបញ្ញោ
ចិត្តំ បញ្ញញ្ច ភាវយំ អាតាបី និបកោ ភិក្ខុ
សោ ឥមំ វិជដយេ ជដំ ។

សេចក្តីថា នរជនឯណា ជាអ្នកខ្លាចភ័យក្នុងវដ្តសង្សារ កបដោយបញ្ញាគឺបដិសន្ធិជាត្រៃហេតុកៈ ដែលកើតអំពីកុសលកម្ម[១] ហើយដំកល់ខ្លួននៅក្នុងសីលផង បំរើននូវចិត្តគឺសមាធិផង បំរើននូវបញ្ញា[២] គឺវិបស្សនាផង ជាអ្នកមានព្យាយាមដុតកំដៅនូវកិលេស មានបញ្ញាចាស់ក្លា[៣] នរជននោះ ទើបកាប់ផ្តាន់នូវបណ្តាញគឺតណ្ហានេះបាន ។

(សេចក្តីនៃប្រស្នានេះជ្រៅទូលាយណាស់ ជាគោលនៃ

---

[១] ប្រាជ្ញាទី១នេះ *ហៅថា សជាតិប្បញ្ញា ។*

[២] *ប្រាជ្ញាទី២នេះហៅថា វិបស្សនាបញ្ញា ។*

[៣] *ប្រាជ្ញាទី៣នេះហៅថា បារិហារិកប្បញ្ញា ។*

សេចក្តីប្រតិបត្តិ១ចប់ ព្រះពុទ្ធសាសនា, បើសំដែងដោយពិស្តារ ត្រូវគ្នានឹងព្រះត្រៃបិដក៨ហ្មឺន៤ពាន់ ព្រះធម្មក្ខន្ធ) ។ កាលបើ ព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យវិសជ្ជនាដូច្នេះស្រេចហើយ, សម្តេចព្រះ សង្ឃបាលត្ថេរមានសេចក្តីជ្រះថ្លាពេញព្រះទ័យណាស់ ហើយ មានថេរដីកាថា ហៃលោកអ្នកប្រាជ្ញ ! លោកអាចដោះស្រាយ ប្រស្នានេះ ត្រូវតាមពុទ្ធភាសិតឥតមានខ្វោះ, ជាហេតុឲ្យខ្ញុំ ករុណាជឿថា ព្រះពុទ្ធវចនទាំងអស់ លោកម្ចាស់ចាំបានឥតមាន សល់, ហេតុដូច្នេះ ខ្ញុំករុណា សូមអារាធនា សូមឲ្យលោកម្ចាស់ មេត្តារចនាគម្ពីរ សំដែងអំពីសីល សមាធិ បញ្ញា ដែលជាគោល ដើមនៃព្រះពុទ្ធសាសនា ឲ្យខ្ញុំករុណាមួយចប់ កំណត់វេលាបីខែ តើលោកម្ចាស់អាចធ្វើឲ្យបានឬទេ ? ព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យទទួល ថេរដីកាថា សូមទានមេត្តាប្រោស, ខ្ញុំព្រះករុណាធានារចនា ប្រគេនបាន, ហើយនឹងយកមកប្រគេនក្នុងវេលាព្រឹកស្អែកនេះ ជាប្រាកដ ។ សម្តេចព្រះសង្ឃបាលត្ថេរ មហាសង្ឃរាជ នឹក កោតក្នុងព្រះរាជហឫទ័យ ហើយមានថេរដីកាថា ខ្ញុំករុណាមាន

សេចក្តីសង្ឃឹមមាំថា មុខជានឹងបានឃើញស្នាដៃដែលសម្រេចដោយបញ្ញាបារមីនៃលោកម្ចាស់ជាអ្នកប្រាជ្ញក្នុងវេលាឆាប់ៗនេះពុំខាន ។

ព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យ កាលបើបានទទួលការមានទម្ងន់ដូច្នេះហើយ ក៏ក្រាបបង្គំលាសម្តេចព្រះសង្ឃបាលត្ថេរ ត្រឡប់ទៅកាន់សំពៅនៅមាត់កំពង់វិញ ចាប់យកដែកចារនឹងស្លឹករឹត មកគង់លើក្បាលសំពៅ ដើម្បីរៀបរៀងគម្ពីរ ក្នុងវេលាបឋមយាមរាត្រីនៃថ្ងៃពេញបូណ៌មីនោះ ។

គ្រានោះ សម្តេចអមរិន្ទ្រាធិរាជ បានប្រាប់ដល់ចន្ទទេវបុត្រឲ្យបញ្ចេញពន្លឺឲ្យភ្លឺអស្ចារ្យ, ប្រាប់វលាហកទេវបុត្រឲ្យបក់ផាត់ពពកកុំឲ្យបាំងរស្មីព្រះចន្ទ្រ ។

ព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យ ចាប់ចាររៀបរៀងគម្ពីរ ចប់ក្នុងវេលាបឋមយាមរាត្រីនោះ សន្មតឲ្យឈ្មោះ "វិសុទ្ធិមគ្គ[១]" សំដែងអំពី

[១] *គម្ពីរវិសុទ្ធិមគ្គនេះ ជាទីនិយមប្រើការរបស់អ្នកកាន់ពុទ្ធសាសនា ប៉ែកខាងទក្ខិណនិកាយ រហូតមកដល់សម័យនេះ, ដែលឃើញមានបោះពុម្ពហើយ ចំនួនជាង*

សីល សមាធិ បញ្ញា ហើយចូលកាន់ទីសយនាសិងលក់មួយស្របក់ ក៏ព្រះឥន្ទលបធក់យកគម្ពីរនោះទៅលាក់បាត់ ដើម្បីនឹងប្រកាសបុញ្ញានុភាពរបស់ព្រះថេរៈអង្គនេះ។ ព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យ

---

៨២០ ទំព័រអក្សរញឹកល្អិត បើពិតជាព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យរៀបរៀងចប់ក្នុងរវាង១យាមដូច្នេះមែន ជាហេតុឲ្យតឹងគំនិតរបស់អ្នកល្ងង់ ហើយប្រឹងតែគិតនោះខ្លាំងណាស់ ។ ព្រោះមានមនុស្សខ្លះ មិនព្រមជឿសេចក្ដីអស្ចារ្យរបស់អ្នកមានបុណ្យបែបនេះទេ ដោយអាងថាខ្លួនខំធ្វើដូច្នោះដែរហើយ នៅតែមិនកើត ម្ល៉ោះហើយក៏ទាញឈ្មោះអ្នកដែលធ្វើកើតនោះ មកដាក់ថាមិនកើតដូចខ្លួនផង ។

ខ្ញុំក៏មិនជាមនុស្សដេកធ្មេចចាំតែជឿទេ ប៉ុន្តែពុំហ៊ានបដិសេធសេចក្ដីដែលគេបានចារិកទុកមកហើយនោះសោះ ដោយយល់ឃើញថា មនុស្សយើង បើឥតអានុភាពប្លែកពីគេដូច្នោះ ម្ដេចនឹងឲ្យគេហៅថា អ្នកមានបុណ្យកើត! មនុស្សមានបុណ្យចំឡែក មិនត្រឹមតែព្រះពុទ្ធឃោសៈនេះទេ គង់មានមនុស្សឯទៀតជាច្រើនឈ្មោះ ប៉ុន្តែផ្សេងគ្នាត្រឹមតែអ្នកខ្លះមានបុណ្យបែបនេះ ខ្លះបែបនោះប៉ុណ្ណោះ, ដូចពន្ធុលសេនាបតី អាចកាប់តែ១ដាវឲ្យដាច់ឬស្សី៦០ដើមដែលគេដាក់ស្នូលដែកពេញខាងក្នុង, អាចបាញ់តែ១ព្រួញឲ្យមុតធ្លុះបន្ទោលរទេះ៥០០ នឹងដាច់កមនុស្ស៥០០នាក់ទៀតបាន, នេះក៏ជាមនុស្សមានបុណ្យចំឡែក ក៏មិនគួរឲ្យជឿសោះដែរ ប៉ុន្តែកាលបើនឹកឃើញពុទ្ធភាសិតថា "នត្ថិ កម្មពលំ សមំ ឥតកម្លាំងអ្វីស្មើនឹងកម្លាំងកម្ម" តែប៉ុណ្ណោះ ក៏ជាហេតុឲ្យខានជឿពុំកើត ។ មនុស្សដូចព្រះពុទ្ធឃោសៈនេះគេហៅថា "អច្ឆរិយព្ភូតបុរស" ឬ "អច្ឆរិយព្ភូតបុគ្គល" ត្រូវគ្នានឹងភាសាបារាំងសែសថា "genie" ។

តើនទ្បើងក្នុងវេលាមជ្ឈិមយាម, រកគម្ពីរពុំឃើញ ក៏ចារមួយគម្ពីរទៀត ចប់ក្នុងវេលាមជ្ឈិមយាម ហើយសិងមួយស្របក់ទៀត, ព្រះឥន្ទលបយកទៅទៀត នាំគម្ពីរទាំងពីរចប់នោះទៅឋានតាវត្តិង្ស បង្គាប់ឲ្យពួកទេពអប្សរធ្វើខ្សែដោត ធ្វើសំពត់រុំ ។ ព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យ តើនទ្បើងចារគម្ពីរជាដែលបានមួយចប់ទៀតក្នុងវេលាបច្ឆិមយាម ទើបឃើញព្រះឥន្ទនាំគម្ពីរពីរចប់មុននោះមកប្រគេនវិញហើយលោកដាក់ទណ្ឌកម្មឲ្យព្រះឥន្ទថា ដោយកំហុសដែលទេវរាជបានធ្វើហើយនេះ ត្រូវទេវរាជទទួលទណ្ឌកម្ម លីគម្ពីរទាំងបីចប់នេះទៅប្រគេនសម្តេចព្រះសង្ឃបាលត្ថេរ កុំគេចដោះខ្លួនទៅណាទ្បើយ គ្រាន់អាត្មានឹងអាងជាសាក្សីដើម្បីកុំឲ្យព្រះសង្ឃបាលត្ថេររិះគន់ថ្កោលទោសដល់អាត្មាបាន ។ ព្រះឥន្ទក៏យល់ព្រមនឹងទទួលទណ្ឌកម្មដោយសេចក្តីសោមនស្សហើយទៅបបួលពួកចាតុម្មហារាជិកាទេវតា ឲ្យចុះមកជួយហែរគម្ពីរទ្បើងពីកំពង់តម្រង់ទៅវត្តមហាវិហារ, តួអង្គព្រះឥន្ទឯងលីគម្ពីរទៅជាខាងមុខ, ព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យនិមន្តតាមជាប់ពីខាង

ក្រោយ, ពួកបាតុម្មហារាជិកាទេវតាខ្លះកាន់ទង់ ខ្លះកាន់ផ្ចិត ខ្លះកាន់ផ្កាដ៏វិចិត្រ ដោយពណ៌ផ្សេងៗ ហែហមពីខាងស្តាំខាងឆ្វេងចូលទៅក្នុងវត្តមហាវិហារ, អស់ពួកមហាជនបានឃើញទេវតាដោយជាក់ច្បាស់ ហើយហោមរោមជួយហែហមត្រៀបត្រា។ ព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យបានលើកគម្ពីរទាំងបីចប់ ប្រគេនផ្ទាល់សម្តេចព្រះសង្ឃបាលត្ថេរ ។ ព្រះសង្ឃបាលត្ថេរបានទទួលដោយអំណរណាស់ ហើយមានថេរដីកាថា ខ្ញុំករុណាមានសេចក្តីត្រេកអរច្រើន ដោយបានជួបនឹងលោកម្ចាស់ជាអ្នកប្រាជ្ញអាចធ្វើការមានថ្ងៃដៃពូកែ ប៉ុន្តែខ្ញុំករុណាឃើញថាលោកម្ចាស់ហាក់ដូចជាបញ្ចេញអំនួតបន្តិច ព្រោះខ្ញុំករុណាសូមឲ្យរៀបរៀងគម្ពីរត្រឹមតែមួយចប់ ឥឡូវនេះ លោកម្ចាស់បំផ្លើសឲ្យលើសពីរចប់ទៀតឡើងចំនួនដល់បីចប់នាំមកបង្អួតពួកយើងអ្នកលង្កា, កិរិយានេះក្រែងមិនសមជាគតិអ្នកប្រាជ្ញទេដឹងលោកម្ចាស់ ? ព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យនឹកក្នុងព្រះហឫទ័យថា, អុញហ្ន៎! រឿងនេះមកដល់ហើយតើ ! ពីដើមមកអាត្មាអញបារម្ភណាស់ក្នុងរឿងនេះ, ឥឡូវ

នេះ បានព្រះសង្ឃបាលត្ថេរចោទចំដូច្នេះ ជាហេតុឲ្យស្អាតខ្លួនមិនឲ្យមាននិន្ទាតទៅទៀតបាន, ទើបលោកទូលតបថេរដីកាថា សូមទ្រង់ព្រះមេត្តាប្រោស ! អំពើនេះមិនមែនខ្ញុំព្រះករុណាធ្វើដើម្បីអួតអាង ឲ្យអ្នកលង្កាកោតទេ, ប្រាកដជាធ្វើដោយសុទ្ធចិត្ត គម្ពីរនេះបានជាឡើងចំនួនដល់បីចប់ដូច្នេះ ព្រោះចោរពីឋានសួគ៌បេះតែមកលួចយកបាត់ៗទៅ, ខ្ញុំព្រះករុណានឹងរង់ចាំរកគម្ពីរដែលបាត់ទៅឲ្យឃើញសិនសឹមយកមកប្រគេន, ក្រែងជួនជាពុំទាន់វេលាដែលសន្មត, ហេតុដូច្នេះ បានជាខ្ញុំព្រះករុណាខំចារមួយចប់ហើយមួយចប់ទៀត ដើម្បីជំនួសគម្ពីរដែលបាត់ទៅនោះ, ចប់គម្ពីរទីបី ស្រាប់តែព្រះឥន្ទនាំយកគម្ពីរពីរចប់មុននោះមកឲ្យវិញ, សូមទ្រង់ព្រះមេត្តាប្រោស ! នេះព្រះឥន្ទ ! ដែលជាអ្នកលួចគម្ពីរយកទៅ, ឥឡូវនេះ ខ្ញុំព្រះករុណាសូមនាំយកមកប្រគេនជាបន្ទាល់សាក្សី, រឿងនេះដូច្នេះទេតើ សូមទ្រង់អភ័យទោស ។

គ្រានោះ ភិក្ខុសង្ឃប្រជុំគ្នាអានគម្ពីរទាំងបីចប់នោះព្រមជា

មួយគ្នា, ឥតមានដំណើរផ្សេងគ្នាដោយគន្ថៈ ដោយអក្ខរៈ ដោយបទ ដោយព្យញ្ជនៈ ដោយអត្ថ ដោយពាក្យដើមពាក្យចុងដោយបេរភេទ ឬដោយព្រះពុទ្ធដីកាឡើយ ។ កាលបើគម្ពីរទាំងបីចប់ដែលព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យ ធ្វើឲ្យសម្រេចយ៉ាងនេះហើយ, ទេវតាទាំងឡាយ ក៏ធ្វើស័ព្ទសាធុការកងរំពង, ទាំងពួកភិក្ខុសង្ឃជាច្រើនពាន់អង្គក្នុងវត្តមហាវិហារ ក៏បានមូលមកប្រជុំគ្នា ឃើញហេតុអស្ចារ្យដូច្នោះ ក៏មានចិត្តរីករាយជាសោមនស្ស ឲ្យស័ព្ទសាធុការឮសំឡេងខ្ញូរខ្ញារថា លោកនេះឯងប្រាកដជាតួអង្គព្រះមេត្តេយ្យពោធិសត្វ ទ្រង់ចុះមកបំភ្លឺសត្វលោកឥតសង្ស័យឡើយ

លំដាប់នោះ ព្រះបាទមហានាម មហារាជ ក្នុងលង្កាទ្វីបទ្រង់ព្រះសវនាការឮសំឡេងអស្ចារ្យនោះហើយ ទ្រង់ចេញចាកព្រះបរមរាជវាំងដោយព្រះរាជសិរីដ៏ថ្កើងថ្កាន មានពួករាជបរិស័ទ្យចោមរោមហែហមជាបរិវារ ក្សត្រាទ្រង់ស្ដេចចូលទៅក្នុងវត្តមហាវិហារ ថ្វាយបង្គំព្រះភិក្ខុសង្ឃហើយ ថ្វាយបង្គំចំពោះព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យថា សូមព្រះគុណទទួលចង្ហាន់ក្នុងដំណាក់ខ្ញុំករុណា

ត្រាតែប្រែព្រះធម៌មិនចប់ កុំឲ្យព្រួយបារម្ភឡើយ ។ ព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យ បានទទួលបវារណាដោយតុណ្ហីភាព ។

គ្រានោះ ភិក្ខុសង្ឃបានប្រគល់គម្ពីរព្រះត្រៃបិដកទាំងឡាយជាភាសាបាលី ព្រមទាំងគម្ពីរអដ្ឋកថាទាំងឡាយជាភាសាសីហឡ: ឲ្យមកព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យ ។ ព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យទទួលយកគម្ពីរទាំងអស់នោះ យកទៅគង់នៅក្នុងប្រាសាទមួយឈ្មោះបធានឃរ[១] ក្នុងភាគខាងត្បូងនៃវត្តមហាវិហារ ប្រែអដ្ឋកថាភាសាសីហឡ:ទាំងអស់មកជាភាសាមគធ: ដែលជាមូលភាសា ។

សេចក្តីពិតថា អដ្ឋកថាភាសាសីហឡ: មាន៣បែបគឺ មហាអដ្ឋកថា១បែប, បច្ចរិយអដ្ឋកថា១បែប, កុរុន្ទីអដ្ឋកថា១បែប ។

---

[១] *ក្នុងរឿងពុទ្ធឃោសនិទាន នឹងគម្ពីរសុត្តជាតក មានសេចក្តីថា ព្រះសង្ឃបាលត្ថេរបានប្រគល់លោហប្រាសាទ ឲ្យជាទីគង់ធ្វើការដល់ព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យ ។ បធានឃរ:នេះ ជាសាលារៀនជាន់ខ្ពស់ ដែលព្រះសង្ឃបាលត្ថេរទ្រង់បង្រៀនសិស្សដោយព្រះអង្គឯង ។ សេចក្តីសន្និដ្ឋានថា បធានឃរ:នេះប្រហែលជាសាលារៀន១ក្រុមមានច្រើនខ្នង, ប្រាសាទ១ខ្នងដែលនៅក្នុងចំណោមបធានឃរ:នោះ ឈ្មោះលោហប្រាសាទ ។ ប្រវត្តិនៃលោហប្រាសាទនេះមានសេចក្តីពីស្តាក្នុងគម្ពីរមហាវង្ស ។*

អដ្ឋកថាដែលព្រះមហាមហិន្ទ លើកឡើងកាន់មហាសង្គីតិ ហើយនាំទៅធ្វើជាសីហឡភាសាឈ្មោះថា មហាអដ្ឋកថា ។ តាមភាសាសីហឡៈ ហៅក្បួនថា “បច្ចរិយ” អដ្ឋកថាដែលព្រះអដ្ឋកថាចារ្យទាំងឡាយគង់លើក្បួនហើយធ្វើ ឈ្មោះបច្ចរិយអដ្ឋកថា ។ មានវត្តមួយឈ្មោះកុរុន្ទីវេឡុវិហារ, អដ្ឋកថាដែលព្រះអដ្ឋកថាចារ្យទាំងឡាយគង់ក្នុងវត្តនោះ ហើយធ្វើឈ្មោះកុរុន្ទីអដ្ឋកថា ។ វាទៈដែលអាចារ្យទាំងឡាយអ្នកមានមតិស្របគ្នានឹងក្រុមព្រះសង្គីតិកត្ថេរជាន់មុន កាន់យកនូវទំនងនៃព្រះពុទ្ធដីកាមកធ្វើនោះឈ្មោះថាថេរវាទ ។

មុនដំបូងព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យ ប្រែកុរុន្ទីអដ្ឋកថាចាកភាសាសីហឡៈ ធ្វើអដ្ឋកថាព្រះវិន័យឈ្មោះសមន្តបាសាទិកា ដោយភាសាមគធៈដែលជាមូលភាសា ។ លំដាប់ពីនោះ លោកប្រែមហាអដ្ឋកថាក្នុងព្រះសុត្តន្តបិដកចាកភាសាសីហឡៈ រៀបរៀងអដ្ឋកថានៃគម្ពីរទីឃនិកាយឈ្មោះសុមង្គលវិលាសិនី, រៀបរៀងអដ្ឋកថាគម្ពីរមជ្ឈិមនិកាយឈ្មោះបបញ្ចសូទនី, រៀបរៀង

អដ្ឋកថានៃគម្ពីរសំយុត្តនិកាយឈ្មោះសារត្ថប្បកាសិនី, រៀបរៀង អដ្ឋកថានៃគម្ពីរអង្គុត្តរនិកាយឈ្មោះ មនោរថ បូរណី ។ លំដាប់ពីនោះ លោកប្រែបច្ចរិយអដ្ឋកថាក្នុងអភិធម្មបិដកបាកភាសាសីហឡៈ រៀបរៀងអដ្ឋកថានៃគម្ពីរធម្មសង្គិណិប្បករណ៍ឈ្មោះអដ្ឋសាលិនី, រៀបអដ្ឋកថានៃវិភង្គប្បករណ៍ឈ្មោះសម្មោហវិនោទនី, រៀបរៀងអដ្ឋកថានៃបញ្ចប្បករណ៍ (គម្ពីរអភិធម្មទាំង៥ខាងចុង) ឈ្មោះបរមត្ថទីបនី ។ ព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យ បានធ្វើអដ្ឋកថាព្រះត្រៃបិដក ដែលជាភាសាសីហឡៈទាំងអស់ឲ្យជាភាសាមគធៈដែលជាមូលភាសាយ៉ាងនេះ ។ អដ្ឋកថាព្រះត្រៃបិដកដែលព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យធ្វើនេះសម្រេចក្នុងរវាង ១ ឆ្នាំ ។

ក្នុងកាលដែលព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យប្រែអដ្ឋកថាព្រះត្រៃបិដកចប់សព្វគ្រប់ ក៏កើតមានហេតុអស្ចារ្យ គឺក្រឡាមហាប្រថពីកក្រើករំពើកញាប់ញ័រ ឮសូរស័ព្ទហាក់ដូចជាសម្រែកស្រែកទទួលអំណរ ខ្ទរខ្ទ័រពេញទាំងលោកសន្និវាស ។

ព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យ ធ្វើការប្រែគម្ពីរអដ្ឋកថាព្រះត្រៃបិដក

គ្រានេះ លោកសម្រិតសម្រាំងធម្មវិន័យត្រឹមត្រូវបរិសុទ្ធគ្រប់អន្លើ បាត់ជាសង្គាយនាទី៣ក្នុងលង្កាទ្វីបឬបាត់ជាសង្គាយនាទី៦ រាប់ពីបឋមសង្គាយនាក្នុងជម្ពូទ្វីបមក ។

ព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យ កាលបើប្រែគម្ពីរអដ្ឋកថាចប់ស្រេចហើយ ក៏ក្រាបបង្គំលាសម្តេចព្រះសង្ឃបាលត្ថេរជាមហាសង្ឃរាជ នឹងភិក្ខុសង្ឃថ្វាយព្រះពរលា ព្រះបាទមហានាម ម្ចាស់ផែនដីលង្កាទ្វីប ព្រមទាំងព្រះរាជសេវកៈ នឹងអ្នកដែលគួរលាទាំងអស់ហើយនាំគម្ពីរចុះកាន់សំពៅដើម្បីត្រឡប់ទៅកាន់ជម្ពូទ្វីបវិញ ។ គ្រានោះពួកពុទ្ធបរិសទ្យអ្នកលង្កាទ្វីប មានព្រះបាទមហានាមនឹងព្រះសង្ឃបាលត្ថេរជាដើម បានជូនដំណើរចុះទៅកាន់សំពៅបានថ្លែងមធុរវាចាពិរោះពីសាគួរឲ្យជាប់ចិត្តជាច្រើនប្រការ ។ ព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យមានសេចក្តីសោមនស្សអស់ពីព្រះទ័យ ទើបថ្វាយព្រះគាថាឈ្មោះ អដ្ឋុត្តរសតមង្គល[១] ចំពោះព្រះរាជាថា

---

[១]ធម៌សសើរព្រះបាទ ដែលមានបាលីថា "យស្ស បាទេ សុជាតានិ ទ្វេ ចក្កានិ មហេសិនោ នានាកាពហំ បុណ្ណានិ តំ វន្ទេ បរិសុត្តមំ" ដូច្នេះជាដើម ដែលព្រះសង្ឃប្រទេស

“បពិត្រមហារាជ, អាត្មាភាពមានអំណរក្រៃពេកចំពោះបដិសណ្ឋារកិច្ចរបស់ព្រះអង្គនឹងព្រះសង្ឃទាំងអស់, ទីបំផុតនៃដំណើរមកនេះ អាត្មាភាពឥតវត្ថុអ្វីថ្វាយទុកជាទីរលឹកទេ, មានតែព្រះគាថានេះជាបទនមស្ការ ចំពោះព្រះបាទទាំងគូនៃព្រះសព្វញ្ញុពុទ្ធជាម្ចាស់ សូមព្រះអង្គស្វាធ្យាយសូត្រឲ្យរឿយៗចុះ ព្រះអង្គនឹងបានសុគតិសួគ៌ជាសម្បរាយភពពុំខាន” ។ លំដាប់នោះនាយភេត្រាបាត់ការបើកសំពៅ នាំព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យត្រឡប់ទៅកាន់ជម្ពូទ្វីបវិញ ។ ព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យឡើងទៅនមស្ការប្រគេនគម្ពីរដល់ព្រះមហាថេរជាឧបជ្ឈាយ៍ បានទទួលពរសព្វសាធុការ នឹងសេចក្ដីសរសើរច្រើនប្រការអំពីសំណាក់ឧបជ្ឈាយ៍មានកិត្តិនាមល្បីល្បាញប្រាកដក្នុងលោក ថាជាអ្នកប្រាជ្ញចម្បងក្នុងពុទ្ធសាសនា ប៉ែកខាងទក្ខិណនិកាយបានជាព្រះគន្ថរចនបណ្ឌិតទាំងឡាយ ក្នុងនានាប្រទេសអត់ទ្រាំពុំបាន បានតែង

យើងច្រើនតែសូត្រក្នុងរដូវភ្ជុំបិណ្ឌ ។

រឿងសរសើរព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យជាច្រើនបែប[២] ។

រឿងប្រវត្តិព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យមានសេចក្តីផ្សេងៗ ជាច្រើនបែបដល់ម្ល៉េះ បានជានាំឲ្យអ្នកមើលមានទិដ្ឋិផ្សេងគ្នាជាច្រើន គឺអ្នកខ្លះដែលសម្បូណ៌ដោយសទ្ធាយល់ថា រឿងព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យទាំងប៉ុន្មាន សុទ្ធតែពិតទាំងអស់, អ្នកខ្លះដែលប្រាសចាកសទ្ធាពុំជឿថាពិតទេ, ព្រោះរឿងទាំងនោះសំដែងសេចក្តីសរសើរព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យលើសលុបពេក ឃើញថាព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យអង់អាចហួសវិស័យមនុស្សធម្មតា ដែលគេធ្លាប់ឃើញនឹងភ្នែក

[២] រឿងមហាវង្សពង្សាវតារលង្កាទ្វីប, ពុទ្ធឃោសនិទាន, វិសមាលិនី ញាណោទ័យ, សុត្តជាតកនិទានានិសង្ស, ពុទ្ធឃោសប្បវត្តិកថា, ស្យាមូបសម្បទវត្ត, រឿងប្រតិស្ឋានព្រះសង្ឃស្យាមវង្សក្នុងលង្កាទ្វីបជាដើម, រឿងទាំងនេះ ជាភាសាបាលីក៏មាន ភាសាសៀម ភាសាខ្មែរដែលប្រែពីបាលីក៏មាន ភាសាសៀមដែលគេតែងសេចក្តីវិនិច្ឆ័យ នឹងសេចក្តីសន្និដ្ឋានក៏មាន ។ ក្នុងពុទ្ធឃោសនិទាន មានសេចក្តីមួយកន្លែងថា ព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យនេះជាតួអង្គអគ្គសាវកនៃព្រះអរិយមេត្តេយ្យ, ប៉ុន្តែខ្ញុំខំស្រាវជ្រាវរកដើមហេតុនៃពាក្យនេះ ឲ្យឃើញថាជាព្យាករណ៍របស់ព្រះអរហន្តអង្គណាពុំឃើញសោះ ។ ក្នុងរឿងពុទ្ធឃោសប្បវត្តិកថាថា ព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យបិតនៅជាសុខដរាបដល់អស់ព្រះជន្ម បានទៅកើតក្នុងឋានតុសិត ។

អ្នកខ្លះដែលមានសទ្ធា ប្រកបដោយប្រាជ្ញាយល់ថារឿងនោះពិត ដោយច្រើន,ប៉ុន្តែគង់មានសេចក្តីលើសលុបហួសទំនងខ្លះក៏មាន, ដូចរឿងដែលបានថ្លែងមកហើយនេះ ហុចសេចក្តីឲ្យឃើញថា "ព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យប្រែអដ្ឋកថា ព្រះត្រៃបិដកមួយចប់តែម្នាក់ឯងគត់, ធ្វើហើយស្រេចក្នុងរវាង១ឆ្នាំសន្មតការនោះហៅថា "តតិយសង្គាយនាក្នុងលង្កាទ្វីប" ។ សេចក្តីនេះពុំសមចុងសមដើមទេ, ព្រោះទំនៀមការសង្គាយនាតាំងពីបឋមសង្គាយនា ទុតិយសង្គាយនា តតិយសង្គាយនាក្នុងជម្ពូទ្វីប ដែលព្រះអរហន្តទាំងឡាយ មានព្រះមហាកស្សបជាដើមបានធ្វើរៀងមក លោកតែងប្រជុំព្រះអរហន្តច្រើនរយណាស់ ក្នុងគ្រាដែលធ្វើសង្គាយនាម្តងៗ, ចុះប្លែកអ្វីតែសង្គាយនារបស់ព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យនេះលោកជាបុថុជ្ជនសោះទេ ម្តេចក៏ធ្វើត្រមោចត្រមង់តែមួយអង្គឯងដូច្នេះ

សេចក្តីសន្និដ្ឋានថា ព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យជាអ្នកប្រាជ្ញចម្បងពិតមានបុញ្ញរិទ្ធិលើសវិស័យមនុស្សធម្មតាមែន ប៉ុន្តែគ្រាដែលធ្វើការនេះ ប្រាកដជាលោកប្រជុំអ្នកប្រាជ្ញជាតិសីហឡជាច្រើនរូប

មកធ្វើធ្វើរួមផង, ដូច្នេះទើបការនេះគេបាត់ជាសង្កាយនាបាន ។

មានភ័ស្តុតាងមួយកន្លែងទៀតដែលល្មមឲ្យសន្និដ្ឋានថា ការនេះអ្នកប្រាជ្ញច្រើនរូបប្រជុំគ្នាធ្វើ គឺគេសង្កេតឃើញគម្ពីរអដ្ឋកថាដែលមានឈ្មោះថាព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យធ្វើទាំងប៉ុន្មាននោះ ប្លែកគ្នាដោយរបៀបពាក្យ នឹងអធ្យាស្រ័យជាច្រើនអន្លើ, កន្លែងខ្លះមានរបៀបពាក្យល្អល្អះលះសេចក្ដីចង្អុលប្រាប់ហេតុផលធំៗ គួរឲ្យសន្និដ្ឋានថាជាស្នាដៃព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យមែនៗ កន្លែងខ្លះមានសេចក្ដីងាស់ៗ ពុំសូវចង្អុលប្រាប់ហេតុផលចំៗទេ, គួរឲ្យសន្និដ្ឋានថាពុំមែនស្នាដៃព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យឡើយ ។ ឬមួយក៏ព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យធ្វើតែមួយអង្គឯងពិត ក្នុងវេលាដែលលោកស្រួលក្នុងអង្គបែកប្រាជ្ញា លោកធ្វើការបានល្អ, ដួនជាវេលាដែលលោកពុំស្រួលក្នុងអង្គតុះប្រាជ្ញាបន្តិច លោកធ្វើគ្រវីសគ្រវាសឲ្យតែរួចៗទៅ ដូច្នេះទេដឹង ! ប៉ុន្តែបើយ៉ាងនេះ ការនេះមិនមែនជាសង្កាយនាទេ ។

ចប់ពុទ្ធឃោសប្រវត្តិតែប៉ុណ្ណោះ ។

ក្នុងសៀវភៅស្យាមូបសម្បទវគ្គ មានសេចក្ដីថា តាំងពីព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យចេញទៅផ្ញើសង្ខាយនាកាល ព.ស. ៩៥៦ ក្នុងផែនដីព្រះបាទមហានាម តមកមានព្រះមហាថេរ ដែលបានតែងគម្ពីរក្នុងផ្លូវព្រះពុទ្ធសាសនាទំនងជាមួយគ្នាប្រាប់នាមទុក២៧ រូប គឺ ៖

១- ព្រះពុទ្ធទត្ត
២- ព្រះធម្មបាល
៣- ព្រះជោតិបាល
៤- ព្រះខេម
៥- ព្រះធម្មសិរី
៦- ព្រះនន្ទ
៧- ព្រះអានន្ទ
៨- ព្រះអនុរុទ្ធ
៩- ព្រះឧបតិស្ស
១០- ព្រះពុទ្ធរក្ខិត
១១- ព្រះមោគ្គល្លាន
១២- ព្រះសារីបុត្ត[1]
១៣- ព្រះសង្ឃរក្ខិត
១៤- ព្រះសុមង្គល

[1] (*ព្រះសារីបុត្តនេះមានសេចក្ដីដែលគេសរសេរទុកមកថា លោកមានការចងចាំយ៉ាងវិសេសណាស់ បើបានស្ដាប់ខសេចក្ដីណា សូម្បីតែម្ដងក៏អាចចាំបានដល់ ១០០០ គាថា*)។

១៥- ព្រះវង្គីស

១៦- ព្រះធម្មកិត្តិ

១៧- ព្រះនាគសេន

១៨- ព្រះអានន្ទ

១៩- ព្រះវិទេហៈ

២០- ព្រះពុទ្ធវិរិយៈ

២១- ព្រះអនោមទស្ស

២២- ព្រះសោលកសិទ្ធាថ

២៣- ព្រះសហិតវិគមុល

២៤- ព្រះអនុរុទ្ធ

២៥- ព្រះទីបង្ករ

២៦- ព្រះមាឃារបទ

២៧- ព្រះធម្មសេន

ក្រៅពីនេះ មានពួកបណ្ឌិតជាគ្រហស្ថ ដែលបានធ្វើការជាមួយគ្នា៩នាក់ទៀតគឺ ៖

១- សន្ធរបទ

២- ធម្មកិត្តិបទ

៣- ធីរនាគបាល

៤- រាជមុទារី

៥- គរិរាជសេខរៈ

៦- ប៉ុរូលុគេមី

៧- អាគមចក្កវត្តិ

៨- បរក្កមបណ្ឌិត

៩- អាគរបណ្ឌិត

ព្រះសង្ឃនឹងគ្រហស្ថជាបណ្ឌិត ដែលមានសំដែងនាមទុកក្នុងសៀវភៅវេស្សន្តរបសម្បទវគ្គទាំងនេះ ពុំប្រាកដជាលោកណាបានតែងគម្ពីរអ្វីខ្លះ ពីក្នុងកាលណាខ្លះសោះឡើយ ? ប៉ុន្តែបើទុកជាដូច្នោះ ក៏គង់មានអ្នកខ្លះយល់ថា "ប្រហែលជាលោកអ្នកប្រាជ្ញទាំងនេះហើយ ដែលធ្វើសង្គាយនាជាមួយនឹងព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យ" ។ សេចក្តីយល់ស្មានដូច្នេះ ខ្ញុំមិនប៉ុះអនុមតិផងទេ ។

ស៊ុមន៍